

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА

Біологічний факультет

Кафедра зоології

**Дипломна робота
спеціаліста**

на тему: «**Видовий склад павуків Роздільнянського району Одеської області**»

«The species composition of spiders Rozdilnjansky district of Odessa region»

Виконала: студентка денної форми
навчання
спеціальність 091 Біологія
Короленко Вікторія Вікторівна

Науковий керівник
кандидат біологічних наук, доцент
Ківганов Дмитро Анатолійович

Науковий консультант
кандидат біологічних наук, ст. викладач
Делі Ольга Федорівна

Рецензент:
кандидат біологічних наук, доцент
Васильєва Тетяна Володимирівна

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ _____ від «___» _____ р.

Завідувач кафедри
_____ Стойловський В. П.
(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № 1
Протокол № _____ від «___» _____ р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бал)

Голова ЕК
_____ Філіпова Т. О.
(підпис)

Одеса – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	6
1.1. Загальна будова павуків	6
1.2. Історія вивчення павуків в досліджуваному регіоні	16
1.3. Вивчення екології та біорізноманіття павуків в досліджуваному регіоні	18
1.4. Домінуючі родини павуків Одеської області	21
2. МІСЦЕ, МАТЕРІАЛ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	24
2.1. Фізико-географічна характеристика району дослідження	24
2.2. Матеріали і методи дослідження	26
3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	30
3.1. Видовий склад павуків досліджуваного регіону	30
3.2. Сезонна динаміка павуків району дослідження	39
УЗАГАЛЬНЕННЯ	43
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	45

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота виконувалась на кафедрі зоології ОНУ імені І. І. Мечникова. Збір матеріалу для написання дипломної роботи проводився в період з 2015 по 2016 роки.

Вивчено видовий склад павуків Роздільнянського району Одеської області та проведено аналіз біотопічної приуроченості.

За весь період дослідження на території Роздільнянського району було виявлено 55 видів павуків з 19 родин. В зборах домінували павуки родин: Araneidae (23,6%), Gnaphosidae (10,9%), Thomisidae, Theridiidae та Lycosidae – 9,0%.

Роботу викладено на 50 сторінках, вона містить 1 таблицю та 8 рисунків. Наведено посилання на 50 джерел літератури (40 кирилицею та 10 латиницею).

Ключові слова: павуки, видовий склад, Роздільнянський район.

Thesis performed at the Department of Zoology ONU named after I. I. Mechnikov. Gathering material for the thesis was conducted in the period from 2015 to 2016.

The species composition spiders Rozdilnjansky district of Odessa region and the analysis biotopical affinity.

Over the course of study in the territory Rozdilnjansky district was found 34 spiders from 15 families. Dominated with such family: Araneidae (23,6%), Gnaphosidae (10,9%), Thomisidae, Theridiidae and Lycosidae – 9,0%.

Diploma thesis is expounded on 50 pages, it contains 1 tables and 8 figures. It provides links to 50 references (40 cyrillic and 10 latinic).

Key words: spiders, species composition, Razdel'nyanskiy district.

ВСТУП

Павуки – шостий за величиною ряд, який включає понад 45 тисяч сучасних і викопних видів павуків і поступається лише чотирьом рядам комах, а саме: жукам (Coleoptera), двокрилим (Diptera), перетинчастокрилим (Hymenoptera) і лускокрилим (Lepidoptera), а також кліщам (Acari). Відомо, що павуки становлять одну з найважливіших груп хижаків у складі мезофауни наземних екосистем [Specht, Dondale, 1960]. Мешкають вони всюди, за виключенням Антарктиди, аж до полярних пустель, у всіх наземних біотопах і навіть в прісноводних водоймах і зонах припливів.

Павуки володіють багатьма якими, які суттєво відрізняють їх від інших членистоногих. Вони облігатні хижаки. Більшість павуків не спеціалізуються на конкретних жертвах, і відповідно у своєму поширенні вони не залежать ні від кормових рослин, як фітофаги, ні від тварин-господарів, як паразити, ні від хімічного складу підстилки, як сапрофаги. Об'єкти харчування дуже різноманітні. Зазвичай, це всілякі комахи, що підходять по розміру. У павутинних тенетах павуків попадають головним чином літаючі комахи, найчастіше двокрилі. Видовий склад комах, які споживаються, залежить від місцеперебування й пори року.

Незважаючи на винятково хижий спосіб харчування, павуки не є однорідною функціональною групою та демонструють значну розмаїтість типів стратегії полювання, способів пересування та адаптивних можливостей протистояти негативним факторам середовища [Platnic et al., 1999].

Способи лову дуже різноманітні. Бродячі павуки підстерігають здобич, крадуться до неї й наздоганяють одним або декількома стрибками. При цьому вже у бродячих форм здобич нерідко обплутується павутинними нитками. Павуки, що ведуть осіле життя, майже завжди роблять ті або інші ловчі обладнання з павутини, від простих сигнальних ниток, протягнутих від устя лігвища, у якому сидить павук, до дуже складних ловчих тенет.

Інша суттєва особливість павуків, це здатність до пасивного розселення на павутині на величезні відстані. Крім того, екологічні особливості дозволяють розглядати цю групу в числі важливих біоіндикаторів стану середовища [Platnic et al., 1999]. Ще одна особливість полягає в тому, що павуки мають павутинні бородавки і можуть виробляти павутину.

Об'єкт досліджень (павуки) цікавий тим, що ця група тварин характеризується високим таксономічним різноманіттям, а їх систематика та фауністика добре розроблені. Павуки є звичайним, а часом і вельми значним, компонентом різноманітних наземних спільнот. Вони є поліфагами, їх різноманітність не на пряму пов'язано з харчовими ресурсами, і тому особливості, характерні для цієї групи, не маскуються особливостями, характерними для інших об'єктів. Павуки володіють необмеженою здатністю до розселення. Нарешті, павуки, маючи короткий життєвий цикл, швидко реагують на зміни навколишнього середовища. У зв'язку з цим, у павуків значно простіше (в порівнянні з багатьма іншими групами тварин) визначити окремий вид [Марусик, Ковблюк, 2011].

Вивчення можливостей використання павуків в якості біоіндикаторів дуже цікаве і потребує подальшого вивчення. Важливим напрямком при вивченні павуків є можливість їх використання в якості ентомофагів для регуляції чисельності шкідливих комах. Саме тому необхідно проводити дослідження по вивченню видового складу і питань екології павуків.

Метою роботи було – виявити видовий склад павуків Роздільнянського району Одеської області. Для досягнення поставленої мети, вирішувалися такі завдання:

- встановити видове багатство павуків Роздільнянського району Одеської області;
- виявити біотопічну приуроченість павуків району дослідження;
- визначити сезонну активність домінуючих видів павуків досліджуваного регіону.

Об'єкт дослідження: особливості розподілу павуків в біотопах.

Предмет дослідження: павуки Роздільнянського району Одеської області.

УЗАГАЛЬНЕННЯ

Павуків описано більше 45 тисяч сучасних і викопних видів, причому фахівці вважають, що ця цифра надалі значно зросте, тому що фауна павуків земної кулі вивчена дуже нерівномірно й неповно.

Павуки – дуже корисні тварини, що винищують шкідливих комах. Раніше їх відловлювали в природі, а зараз досить успішно розводять павуків у неволі.

В наш час труп павуків все більше використовується в медицині. Але значення павуків для людини не обмежується застосуванням їх отрути. Павуки важливі на полях, в садах, де павуки поїдають велику кількість шкідників сільськогосподарства: попелиць, клопів-черепашок, листокруток та інших комах. Слід пам'ятати, що павуки поширені на різних ярусах, тому, знаходять шкідників не тільки на землі, але і в рослинному ярусі.

Павуки також служать їжею для птахів та інших тварин, особливо для певних видів ос, які паралізують павуків і відкладають яйця в паралізованому тілі. Вони взаємодіють з навколишнім світом за допомогою своєї павутинних пристосувань (будують тенета, розселяються на павутинках і т.д.). При всьому великому видовому розмаїтті павуки зберігають єдність в особливостях розвитку, будови, харчуванні. Пристосовуючись до нових умов, вони змінювали на саперед свої павутинні пристосування.

В досліджуваному регіоні найбільше поширені родини: *Linyphiidae*, *Lycosidae*, *Araneidae*, *Gnaphosidae*, *Salticidae*, *Thomisidae*, *Theridiidae* та *Philodromidae*. Слід зазначити, що широко поширені види домінують у антропогенних біотопах, наприклад, в будівлях людини і парках, невелика їх кількість виявлена на цілинно-степових ділянках, агроценозах [Делі, 2014].

ВИСНОВКИ

1. В результаті дослідження в Роздільнянському районі Одеської області було виявлено 55 видів павуків з 19 родин. Вперше для регіону відмічений павук родини Amaurobiidae – *Amaurobius erberi*. Найбільша кількість видів павуків була відмічена для родин: Araneidae – 23,6%, Gnaphosidae – 10,9%, Thomisidae, Theridiidae та Lycosidae по 9,0%. Десять родин представлені лише одним видом: Pisauridae, Uloboridae, Salticidae, Clubionidae, Titanoecidae, Miturgidae, Pholcidae, Scytodidae, Nesticidae та Amaurobiidae.
2. Виключно в будівлях зустрічались павуки родин – Scytodidae та Pholcidae. В лісосмугах домінували павуки з родин Araneidae, Lycosidae, Theridiidae та Linyphiidae. На присадибних ділянках домінували павуки родин Araneidae та Lycosidae.
3. В 2015 році кількість павуків була меншою ніж в 2016 році. Пік активності статевозрілих павуків як 2015 так і 2016 роках припадав на червень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Гірна А. Я.* Трансформація угруповань павуків під впливом зміни умов зволоження лісової екосистеми // Біорізноманіття та роль зооценозу в природних і антропогенних екосистемах: Матеріали III Міжнародної наук. конференції (4-6 жовтня 2005). — Дніпропетровськ, 2005. — С. 186-187.
2. *Гірна А. Я.* Фауна павуків (Aranei) лісових екосистем верхньодністрівських бескидів (Українські Карпати) Вісник Львівського ун-ту. — 2013. — С. 133-139.
3. *Гнелица В. А.* Предварительные данные о пауках Деснянско-Старогутского национального природного парка // Заповідна справа в Україні. — 2000. — Т. 6, вип. 1-2. — С. 76-77.
4. *Дели О. Ф.* Аранеокомплекси екосистем різної трансформації північно-західного причорномор'я: Автореф. дис. ... канд. біол. наук: 03.00.16. — Одеса, 2014. — 20 с.
5. *Дели О. Ф., Микитюк В. Ф.* История изучения пауков как агентов биологического контроля в агросистемах юга Украины // Вісник аграрної науки Південного регіону. Сільськогосподарські та біологічні науки. — 2008. — № 9, ч. 1. — С. 120-123.
6. *Дели О. Ф., Микитюк В. Ф.* Особенности распределения пауков на пшеничном поле // Вісник Одеського націон. ун-та. — 2009. — Т. 14, вип. 14. — С. 73-77.
7. *Дели О. Ф.* Суточные миграции пауков // Вісник аграрної науки Південного регіону. Сільськогосподарські та біологічні науки. — 2010. — № 9, ч. 1. — С. 158-165.
8. *Дели О. Ф., Микитюк В. Ф.* Размерно-весовые характеристики пауков (Araneae) // Вісник аграрної науки Південного регіону.

- Сільськогосподарські та біологічні науки. — 2012. — Вип. 12-13. — С. 163-169.
9. *Дели О. Ф.* Аннотированный список пауков (Araneae) Нижнего Придунавья Украины // Вісник Одеського націон. ун-та. Сер. біологія. — 2012. — Т. 17. — С. 96-104.
  10. *Евтушенко К. В., Сингаевский Е. Н.* Эвсинантропные пауки (Arthropoda: Aranei) Киева // Известия Харьковского энтомологического общества. — 2007 (2008). — Т. 15, вып. 1-2. — С. 223-225.
  11. *Евтушенко К. В., Федоряк М. М.* Видовой состав и распределение пауков (Aranei), обитающих на каменных наносах на берегах шести горных рек Черновицкой области // Вестник зоологи. — 2003. — № 16. — С. 25-28.
  12. *Иванов А. В.* Пауки, их строение, образ жизни и значение для человека. — Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1965. — С. 91-128.
  13. *Кесслер К. Ф.* Путешествие с зоологической целью к северному берегу Черного моря и в Крым в 1858 году. — К., 1860. — С. 23.
  14. *Курулюк В. В., Дели О. Ф.* Павуки різних біоценозів Роздільнянського району Одеської області // Матеріали VII Міжнародної конференції молодих вчених «Біорізноманітність. Екологія. Еволюція. Адаптація», що присвячена 150-річчю з дня заснування Одеського університету (Одеса, 18-19 вересня, 2015). — Одеса: Репозитарій Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 2015. — С. 26.
  15. *Курулюк В. В., Дели О. Ф.* Фауна и экология пауков Раздельнянского района Одесской области // II Міжнародна заочна науково-практична конференція «Актуальні питання біологічної науки». — Ніжин, 2016. — С. 170.
  16. *Курулюк В. В., Дели О. Ф.* Видовий склад павуків Роздільнянського району Одеської області // 72 звітна студентська наукова конференція Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. — Одеса. — 2016.

17. *Марусик Ю. М., Ковблюк Н. М.* Пауки (Arachnida, Aranei) Сибири и Дальнего Востока России. — М.: Товарищество научных изданий КМК, 2011. — 344 с.
18. *Микитюк В. Ф.* О количественном учете почвенной фауны // Проблемы почвенной зоологии. — Вильнюс, 1975. — 207 с.
19. *Микитюк В. Ф.* Пауки в агроценозах Северного Причерноморья // Формирование животного и микробного населения агроценозов. — М.: Наука, 1982. — С. 66.
20. *Микитюк В. Ф.* Влияние антропогенных факторов на формирование аранеокомплексов юга Украины // 8-я Всесоюзная зоогеогр. конф.: Тез. докл. — 1985. — С. 393.
21. *Микитюк В. Ф.* Комплексы пауков пшеничных полей юга Украины // Биоценоз пшеничного поля. — М.: Наука, 1986. — С. 84-87.
22. *Микитюк В. Ф.* Структура аранеокомплексов в лесах юга Украины // Научно-практич. конфер. Тез. докл. — Краснодар, 1991. — С. 123-126.
23. *Микитюк В. Ф.* Особенности пространственной организации популяций пауков (Aranei) в искусственном лесу // Вісник аграрної науки Південного регіону. Сільськогосп. та біол. науки. — 2004. — Вип. 5. — С. 251-255.
24. *Микитюк В. Ф., Дятлова Е. С.* Фауна и экология членистоногих (Arthropoda) острова Змеиный // Причерномор. екол. бюл. — 2006. — Ч. 2, № 3-4. — С. 317-318.
25. *Микитюк В. Ф., Ужеская С. Ф., Портянко В. Н., Дели О. Ф.* Фауна и экология пауков склоновых местообитаний Тилигульского лимана // Вісник Одеського націон. ун-та. — 2008. — Т. 13, вип. 14. — С. 121-127.
26. *Михайлов К. Г.* Общая арахнология. Краткий курс. Часть 2. Пауки: морфология, анатомия, биология. — М.: Товарищество научных изданий КМК, 2012. — С.13-35.
27. *Ончуров М. В.* Порівняне вивчення сіток павуків-кругопрядів (Aranei, Araneidae) у Криму // Екосистеми, їх оптимізація та охорона — Сімферополь: ТНУ, 2010. — Вип. 2. — С. 140-147.

28. *Перелешина В. И.* Материалы для фауны пауков западных и юго-западных частей Восточной Европы // Ежегодник Зоол. музея АН СССР. — 1931. — Т. 31, вып. 3-4. — С. 356-391.
29. *Полчанинова Н. Ю.* Предварительные сведения о пауках (Araneae) Нижневорсклянского национального природного парка (Полтавская обл.) // Мат. междунар. конф., посв. 140-летию основания Одесского нац. ун-та (22-25 апреля 2005 г.). — Одесса, 2005. — С. 212-214.
30. *Полчанинова Н. Ю.* Анотований список павуків (Araneae) Харківської області (Україна) // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. Каразіна. — 2009. — Вип. 9, № 856. — С. 121-135.
31. *Полчанинова Н. Ю., Прокопенко Е. В.* Итоги изучения фауны пауков (Araneae) охраняемых степных территорий Украины // Заповідні степи України. Стан та перспективи їх збереження: Матер. міжнар. наук. конф. (Асканія-Нова, Україна 18-22 вер. 2007 р.). — Асканія-Нова, 2007. — С. 82-84.
32. *Портянко В. Н., Комиссаренко З. П., Дели О.Ф.* Мезофауна хищных членистоногих на прилиманских склонах в Одесской области // Причорноморський екологічний бюллетень. — 2007. — № 4 (26). — С. 78-86.
33. *Прендель А. Р., Коринчевская Г. А.* Бібліографічні матеріали до історії вивчення каракурта // Праці Одеського ун-ту. — 1962. — Т. 152. — С. 16-22.
34. *Прокопенко Е. В.* Структура населения пауков (Aranei) древесных насаждений г. Донецка // Вестн. зоол. Отдельный выпуск. — 2003. — № 16. — С. 108-110.
35. *Прокопенко О. В., Жуков О. В.* Структура населення павуків (Aranei) степової цілини в урочищі Яцев Яр (Дніпропетровська область) // Проблеми екології и охрани природи техногенного регіона. — Донецк: ДонНУ, 2010. — Вып. 10, № 1. — С. 151-157.

36. *Ряси́ков Л. В., Багачик Т. А.* Памяти профессора — зоолога Сергея Михайловича Мори́на // 10 конф. молодых историков освіти, науки і техніки. — К.,2005. — С. 144-152.
37. *Сейфулина Р. Р., Карцев В. М.* Пауки средней полосы России: атлас-определитель — М.: Фитон+,2011. — 410 с.
38. *Селенс Ю. Е.* Применение гексахлорана для борьбы с каракуртом // Медицинская паразитология. — 1958. — Т. 1. — С. 105-106.
39. *Уточкин А. С.* Пауки Сараловского лесничества Волжско-Камского заповедника // Вопросы арахноэнтомологии. Фауна и экология пауков и кровососущих членистоногих: Межвузовский сб. научн. тр. — Пермь: Изд-во Пермского ун-та, 1977. — С. 69-80.
40. *Федоряк М. М., Брушнівська Л. В., Руденко С. С.* Угрупування павуків-герпетобіонтів територій деяких підприємств м. Чернівці // Науковий вісник Чернівецького університету. — Чернівці: Чернівецький національний університет. — 2009. — С. 152-160.
41. *Федоряк М. М., Волошин В. Л.* Структура аранеокомплексів зовнішніх стін, під'їздів і підвалів обласних центрів українських карпат (осінній аспект) // Вісник проблем біології і медицини. — 2013. — Вип. 4(1). — С. 100-103.
42. *Eichwald E.* Zoologia specialis, quam expositis animalibus tum vivis, tum fossilibus potissimum Rossiae in universum et Poloniae in specie, in usum lectionum publicarum in universitate Caesarea Vilnensi habendarum edidit. — Vilna,1830. — 73 p.
43. *Fedoriak M. M., Zhukovets E. M.* Spiders in apartment buildings of Ukraine cities // 18th International Congress of Arachnology: book of Abstracts, (Siedlce, Poland, 11-17 July 2010). — Siedlce: ELPIL,2010. — P. 130-134.
44. *Nordmann A.* Erstes Verzeichniss der in Finnland und Lapland bisher gefundenen Spinnen, Araneae // Bidr. Find. Naturkannedom. — 1863. — Vol. 8. — P. 1-39.

45. *Platnick N. I.* Dimensions of biodiversity: targeting megadiverse groups // *The Living Planet in Crisis: Biodiversity Science and Policy* / Ed. by Cracraft J. and Grifo F. T.— New York: Columbia Univ. Press, 1999. — P. 33-52.
46. *Platnick N. I.* The world spider catalog, version 16.5 [Электронный ресурс] / American Museum of Natural History. — 2016. — Режим доступа: <http://research.amnh.org/entomology/spiders/catalog/index.html>
47. *Polchaninova N. Yu, Procopenko E. V.* Catalogue of the spiders (Arachnida: Aranei) of Left-Bank Ukraine // *Arthropoda Selecta*. — Moscow: KMK Scientific Press, 2013. — Supplement № 2. — 268 p.
48. *Rypstra A. L., Carter P. E.* The web-spider community of soybean agroecosystems in south-western Ohio // *J. Arachnol.* — 1995. — V. 23. — P. 135-144.
49. *Shochat E., Stefanov, W.I., Whitehouse, M.A., Faeth, S.H.* Urbanization and spider diversity: influences of human modification of habitat structure and productivity // *Ecol. Appl.* — 2004. — Vol. 14. — P. 268-280.
50. *Thorell T.* Verzeichniss Sudrussischer Spinnen // *Horae Soc. Ent. Ross.* — 1875a. — V. 11. — P. 39-122.
51. *Thorell T.* Descriptions of several European and North-African spiders // *Kungl. Svenska Vetensk. — Akad. Handl.* — 1875b. — Bd. 13, №5. — P. 1-204.